

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

Claus Eskildsen: Holstein-Schrader-Brorsen. — Samleren

Nr. 1 — 1. JULI 1931. — 8. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes H. Jensen Toft

altid pæne og under paalideligt

Førerskab:

Ogsaa over Grænsen.

Humlekærren, Tønder

Tel. 255.

Indmeld Dem i

„Historisk Samfund for Sønderjylland“

og tegn Abonnement paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

Trykt i Tønder Amts Centraltrykkeri.

Holstein—Schrader—Brorson.

Et Tohundredaarsminde.

Af Claus Eskildsen.

Historien begynder med, at en Junker drager ud i Verden for at finde Lykken.

Den 16. Februar 1662 fødtes *Johann Georg v. Holstein* paa Godset Møllenhagen i Mecklenborg. Hans Fader bestemte ham til den gejstlige Stand, men han studerede Jura og fik i en Alder af 22 Aar Ansættelse ved Hoffet i Schwerin. Herfra søgte han at komme ind i større Omgivelser, og 1688 forlod han sit Fædreland og kom til København.

Holstein var hverken den første eller den sidste mecklenborgske Adelsmand, der søgte denne Vej. En fjern Slægtning af hans Fader var traadt i dansk Tjeneste som Kavalleriofficer og blev derved Stamfader til den danske Linie Holstein-Holsteinborg. En Søn af ham, Ulrik Adolf v. Holstein, to Aar ældre end Johann Georg, havde allerede en betroet Stilling ved Hoffet, da hans Slægtning kom dertil. Han havde været Kong Frederik den Fjerdes Page, han blev senere Kongens Svoger, idet han var gift med en Stifsøster til Anna Sophie Reventlow. 1708 blev han Lensgreve til Holsteinborg, og 1721 steg han til den højeste Tinde, idet han blev Rigets Storkansler og som saadan havde baade det danske og det tyske Kancelli under sig.

Ogsaa Johann Georg v. Holstein blev knyttet til Hoffet. Han blev Kammerjunker hos Kong Kristian den Femtes Søn Prins Carl, blev faa Aar senere Kammerjunker hos selve Kongen og 1693 Hovmester hos Prins Carl. Dermed var hans Karriere som dansk Embedsmand indledet. 1697 blev han Landdrost i Nienburg Amt og to Aar senere Overlanddrost over Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst. Efter at Frederik den Fjerde var blevet Konge, kaldte han Holstein hjem og gjorde ham til Hovmester hos Kronprins Kristian. Holstein blev saaledes Opdrager for den senere Konge, Kristian den Sjette, og det skyldtes sikkert hans Indflydelse, at denne blev „den fromme Konge“. Johann Georg v. Holstein havde i sin Ungdom kæmpet mod stærke

Lidenskaber, men en alvorlig religiøs Udvikling havde lært ham at bekæmpe disse, og den nye pietistiske Vækkelse havde i ham en trofast Ven. Han efterlod ved sin Død bl. a. 9 af ham selv forfattede Bønner, Betragtninger over de vigtigste Tildragelser i hans Liv. Hans Søn, Greve Johann Ludwig von Holstein, lod disse trykke i 20 Eksp. under Titlen „Hemmelige Samtaler med Gud, liber rarissimus“ (en saare sjælden Bog).

I Aaret 1712 blev Holstein udnævnt til Medlem af det kongelige Konseil og var altsaa nu Kongens Minister. Aaret efter blev han tillige Amtmand i Tønder, og da Kongen i 1714 oprettede Missionskollegiet, blev Holstein Formand for dette og beholdt denne Stilling indtil sin Død. Som Kongens Minister kom Holstein til at spille en ret vigtig Rolle i dansk Politik. Det var midt i de bevægede Aar, da den store nordiske Krig vendte op og ned paa Forholdene, og Kongen havde meget vanskeligt ved at finde sin Plads mellem Csar Peter den Store og Vestmagterne. Sammen med den senere Storkansler holdt Johann Georg v. Holstein fast ved, at kun en Forbindelse med Vestmagterne kunde sikre Danmark den uhindrede Besiddelse af Slesvig. Hans Politik sejrede, men Peter den Store hadede ham ogsaa af et godt Hjerte.

I Tidens Løb fik Holstein mange Beviser paa Kongens Gunst. 1705 var han blevet Ridder af Dannebrog, 1712 Gehejmerraad, 1722 Ridder af Elefantordenen. Hans Søn Johann Ludwig købte 1733 Ledreborg og blev 1750 Greve, saa ogsaa Johann Georg v. Holstein blev Stamfader til en dansk Greveslægt.

Indirekte fik Holstein stor Indflydelse som Beskytter for to betydelige Mænd, der begge virkede som Huslærere i hans Hus. Den første var Johann Hermann Schrader, som nedenstaaende nærmere skal omtales, den anden var den berømte Andreas Højer, Præstesøn fra Karlum, Grundlægger af dansk Lovkyndighed. Til Brug ved Undervisningen i Holsteins Hus skrev han sin „Kurtzgefasste dännemarkische Geschichte“, trykt i Flensborg 1718, og det skyldtes kun Holsteins mægtige Indflydelse, at Højer kunde finde den Anerkendelse i København, som hans Evner berettigede ham til.

Det var ogsaa Johann Georg v. Holstein, der banede Vejen for Johann Hermann Schrader.

Johann Hermann Schrader blev født i Hamborg den 9. Januar 1684. Hans Fader, der var Klejnsmed, døde allerede, inden Drengen var fyldt et Aar, men Moderen gav ham en meget omhyggelig Opdragelse. 1703 kom han paa Rostocks Universitet og vendte efter endt Studium tilbage til Hamborg. 1709 blev han Huslærer i Georg v. Holsteins Hus i København, og 1713 blev han paa Holsteins An-

befaling Lærer for Kong Frederik den Fjerdes syvaarige Datter, Prinsesse Charlotte Amalie¹⁾). Han blev i denne Stilling, indtil Prinsessen var fyldt 16 Aar. 1722 blev han Førstepræst i Oldesloe og ægtede i samme Aar Johanne Dorothea Roloff, en Præstedatter fra Rostock.

1727 døde Provst Samuel Reimarus i Tønder, og den tønderse Amtmand Johann Georg v. Holstein var straks klar over, hvem der skulde være hans Eftermand. 1728 kom Schrader som Førstepræst og Provst til Tønder. Dermed fik Pietismen her paa Egnen sin store og stærke Fører.

Pietismen, den store religiøse Fornyelse efter Ortodoksiens tørre Tid, fik allerede meget tidligt Fodfæste i Tønder, og herfra erobrede den Danmark. Kun 20 Aar efter at Francke havde oprettet sit Vajsenhus i Halle, stiftede den rige Kniplingskræmmer Peter Struck et Vajsenhus i Tønder, og unge Præstesønner fra Omegnen havde allerede vakt et stort aandeligt Røre, inden Schrader kom hertil. Den første store Vækkelsesprædikant var Enevold Ewald, Søn af Præsten Niels Enevoldsen (Ewald) i Højst og hans Hustru Mette Magdalena Prætorius, hvis Forfædre i flere Led havde siddet som Præster i Højst. Som Student i Halle kom Enevold Ewald stærkt ind under Pietismens Indflydelse, og da han kom hjem, optraadte han som den første Forkynder af den pietistiske Kristendomsopfattelse i vort Land. Han holdt gudelige Forsamliger, Prædikener og Katekisationer og havde et vældigt Tilløb af Befolkningen paa hele Egnen, der følte det som den store Befrielse, at Kristendommen ikke var tør Tro, men rindende Liv, ikke en Forstandssag, men Hjertets inderligste Anliggende. Enevold Ewald udgav talrige Smaaskrifter i bunden og ubunden Form, trykt i Tønder og Flensborg. Her skal blot nævnes „Begyndelses Elementer i de Guds Ord, d. e. Lutheri liden Catechismus, med eenfoldig, dog tydelig Udlæggelse i Spørgsmaal og Giensvar, som ogsaa er som en Udlæggelse paa dend liden Bog kaldet: Den sande Christendoms rette Grundvold. Tunder 1721.“ — Hvor stor en Vækkelsesprædikant Ewald var, viste sig, da han 1727 blev kaldet til København, først som Lærer, snart efter som Præst ved det i 1727 oprettede Vajsenhus. Folk fra alle Samfundslag samledes under hans Prædikestol, og en samtidig siger om ham: „en større Prædikant og Katekisator haver Danmark næppe haft“.

¹⁾ Charlotte Amalie, f. 1706, Datter af Frederik den Fjerde og Dronning Luise (født Prinsesse af Mecklenborg-Gystrów). Boede senere om Sommeren paa „Gyldenlund“ (bygget af Ulrik Frederik Gyldenløve), ombygget 1733 og efter Prinsessen kaldt „Charlottenlund“, om Vinteren paa Christiansborg i fælles Husholdning med de forskellige Konger. Død ugift 1782 og begravet i Roskilde Domkirke. I sit Testamente skænkede hun 100 000 Rdl. til en af hende oprettet Stiftelse, der yder Hjælp til Opdragelse af fattige Piger.

Aaret efter, at Enevold Ewald havde forladt Tønderegnen, kom altsaa Provst Schrader hertil, og snart stod han som den ubestridte Fører for den nye religiøse Vækkelse. Han var en stærk Personlighed, overmaade veltalende og selv stærkt grebet af Pietismen. Dog havde han tillige et skarpt Øje for de Skyggesider, der snart begyndte at vise sig og i Danmark tydeligst fremtræder hos Kong Kristian den Sjettes Hofpræst, Bluhme¹⁾). Man roser særligt Schraders Personlighed og Fordragelighed. I Modsætning til de altid stridslystne ortodokse Præster forstod han at skabe og bevare et godt Forhold til sine Præstekolleger. Han var saa stærk i Bønnen, at der længe efter hans Død gik det Sagn om ham i Tønder, at de Forbønner, som han bar frem, altid blev bønhørte.

Et meget interessant og tydeligt Indtryk af hans Personlighed og stærke Virkning faar vi gennem Erik Pontoppidans mærkelige Roman „Menoza“. En Asiatisk Printz, som drog Verden omkring, og søgte Christne, særdeeles i Indien, Hispanien, Italien, Frankrig, Engelland, Holland, Tydskland og Dannemark. Men fandt lidet af det han søgte.“ Menoza har allerede været i mange Lande og har i Hamborg besluttet at gæste Danmark. Over Slesvig kommer han til Flensborg, „som syntes mig et lidet Hamborg, efterdi alting der gik ud paa Kiøbmandskab. Mit Ærinde var at kiende alvorlige Christne, og af det Slags, hørte jeg, der fandtes ogsaa nogle, dog ej saa mange som i Tøndern, hvor disse Folk skulde ret have hjemme, sagde min Vært, men med en spodsk Mine, som viiste, at han holdt slige Folk ikkun for gode Giekke. Jeg spurde, af hvad Anledning hiin By havde flere Christne end denne, hvilken han sagde at være dobbelt saa stor. Jeg fik det Svar, at der var en særdeeles hellig Provst, af hvis Nidkærlighed der gik stoort Rye og Rygte. — Dette drog mig, efter nogle Dages Forløb, didhen. Den navnkundige Provst Schrader hørte jeg straks prædike, og det med saadan Fyndighed, at jeg ikke har hørt ret mange hans Lige. Efter Aftensang indfandt jeg mig med andre i den Bedetime, som han holdt i sit Hus, da han med idelig Tilegnelse igiennemgik en af Davids Psalmer, og talte derover til største Opbyggelse. — — Denne Provstes saa vel som en Deel andre Christnes Omgængelse behagede mig saa vel, at jeg opholdt mig her et Par Maaneder, særdeles da Hr. Schrader bad mig følge med sig paa Kirke-Visitation i Amterne Tøndern og Lygum Closter, lovende mig at finde noget af den Slags Fornøjelse jeg agtede allermest, nemlig, at see Sandheds Kundskab og Jesu Kierlighed temmelig udbredet iblant den eenfoldige Landsbye-Almue. Dette Haab blev opfyldt, og jeg fandt

¹⁾ Hofpræst Bluhme stammer fra Tønder. Hans Navn findes paa Thomsens Epitafium i Tønder Kirke, som han lod „renovere“, da han gennem sin Moder tilhører Slægten Thomsen.

i denne Egn megen Alvor i at søge Guds Rige og hans Retfærdighed. Endogsaa paa Marken, naar Bønderne spendte fra deres Plov, for at lade Hestene hvile, sankedes Naboerne til felles Opmuntring ved Lofsang, Bøn og Guds Ords Læsning. En Deel Præster, som vi besøgte, vare ogsaa retsindige Mænd, og havde i deres Menigheder en vel-signet Frugt til Besegling paa deres Kald og Troskab. Nogle af dem vidste at fortælle os herlige Prøver paa Guds Naades kraftige Arbejd i Menneskenes Omvendelse, og derom spurgte Visitorator først og sidst, langt mere end om Kirkens Bygning og Penge-Regnskab. — En Liig-prædiken hørte jeg i Tøndern holde over en riig men uretfærdig og ilde udraabt Mand. Dog, de saakaldte Personalialia, som skulle læses over ham, vare meget priselige. Provst Schrader, som ey forud havde overseet dem, læste et godt Stykke hen, førend han besindte sig, brød af, og sagde: „Hvad er det jeg her læser? Lutter Løgn, dertil er hele Byen Vidne!“ Denne Frihed blev ham af den Dødes Venner meget ilde optagen, men han agtede det ey, og var ingen Løgn-Prophet, som spaaede for Løn.“

Indtil sin Død var Provst Schrader Kong Kristian den Sjettes Raadgiver i alle kirkelige Spørgsmaal. Hans Nidkærlighed gjorde det ogsaa naturligt, at han kom til at indtage en Førerstilling i Hertugdømmernes Præstestand. 1735 blev han udnævnt til Constistorialraad og Assessor ved Overkonsistoriet paa Gottorp. Paa Synoden i Rendsborg 1737 udarbejdede han det Hyrdebrev, der blev udsendt til alle Præster i Hertugdømmerne: „Den kongelige Synodes velmente og hjertelige Tale til alle Lærere i begge Hertugdømmerne Slesvig og Holsten.“ Hyrdebrevet blev 100 Aar senere ny udgivet af Callissen og igen optrykt 1855, og det overrakte i over 100 Aar til enhver Præst, der blev ordineret.

Schrader var en flittig Forfatter, og han „føjte sig vel, naar han sad ved sit Arbejdsbord“. Foruden en Postille i to Bind: „Naaden og Sandheden ved Jesum Christum“ udgav han en lang Række opbyggelige Skrifter, trykt i det Trykkeri, han efter Franckes Forbillede havde knyttet til Vajsenhuset i Tønder.

Større Betydning fik Schrader som Salmedigter. 1731 udkom Tønder-Salmebogen, der altsaa i Aar har 200-Aars Jubilæum. Det var en stor og vægtig Salmebog, indeholdende ikke mindre end 1157 Salmer. I et interessant Forord, dateret 3. Januar 1731, gør Provst Schrader Rede for Principperne, der har været raadende ved Udvalget af Salmerne. Forordet begynder med disse Ord: „Guds Lovprisning er det salige og evige Arbejde og Glæde for de ved Lammets Blod udvalgte Sjæle, som er bleven værdige til at staa foran Guds Trone.“ Uvilkaarligt mindes vi ved disse Ord Vennens, Hans Adolf Brorsons, Salme „Den store hvide Flok“. „Det er derfor intet

Under“, fortsætter Schrader, „at troende og hellige Hjerter, der føler det evige Liv i levende Forsmag, allerede her nede føler Opmuntring ved at synge Guds Lovsang. Dette foregaar dagligt i deres Hjerte. Men hvor Hjertet er fuldt, strømmer Munden over. Derfor synger Guds Menighed Salmer for ham. Og saa findes der ogsaa i denne Menighed i Tønder mange retskafne Sjæle, som ofte har lagt et hjerteligt Forlangende for Dagen efter at se et rigt Forraad af gamle og nye aandelige Sange samlet i en Bog, som de baade kan bruge i Kirken og hjemme, fordi de i den lille Ståder-Salmebog, som de hidtil har brugt, kun finder faa og ikke saa kraftige, aandrige og yndige Sange, som de ellers har læst spredt i andre smukke og nye Salmebøger eller har hørt af andre. — Derfor har man nu samlet en fuldstændig Salmebog, der indeholder baade de gamle Salmer helt fra Luthers Tid og mange af de nye, der er digtet i den sidste Tid. Men man har ved den Helligaands Vejledning ved disse sidste foretaget et Udvalg, saa man kun har medtaget de Salmer, der udtrykker den sunde Lære, uden Hyklery, i anstændige Ord til Vækkelse, Opbyggelse og Bedring, tydeligt og kraftigt, paa en behagelig og velflydende Maade.“ — Forordet slutter med at sige, at man bør synge Salmerne saaledes, at de ikke staar som fremmede, men som om man selv havde forfattet dem, som egen Bøn, med dybeste Følelse ud af ens eget Hjerte, eller idet man i det mindste opfatter det saadan, som om disse Salmer var møntede paa en selv.

Denne Tønderske Salmebog indeholder 23 Salmer af Schrader selv. Synoden i Rendsborg avtoriserede Provst Schrader til at lave et Udkast til en almindelig tysk Salmebog for begge Hertugdømmerne paa Grundlag af den Tønderske Salmebog. Hans tidlige Død forhindrede ham i at fuldende dette Arbejde; men Arbejdet førtes videre af andre, og Tønder-Salmebogen blev Grundlaget for den almindelige Salmebog, der kom til at indeholde 18 af Schraders Salmer. Flere af disse er oversatte af hans Ven og Medarbejder Hans Adolf Brorson. I vor Nordslesvigske Salmebog findes følgende af Schraders Salmer: 318. Jesus han er Syndres Ven. 333. Vor Tro er den Forvisning paa. 351. Du er alene, store Gud.

Schraders store Arbejdskraft mærkedes paa alle Omraader. Naar baade Bedehuset i Emmerske og Vajsenhuset i Tønder i disse Maaneder kan holde 200 Aars Jubilæum, skyldes det ham.

Den rige Kniplingskræmmer Peter Struck og hans Hustru Beate havde 1712 i deres Testamente skænket 91 Demat Marskjord i Frederikskog til Oprettelse af et Vajsenhus i Tønder. Indtægterne af disse Jorder skulde indtil evige Tider give 12 Vajsendrenge Underhold og Opdragelse, og desuden skulde disse Midler tjene til at under vise fattige Børn i Tønder, Aabenraa, Hellevad og i de 5 Sogne i

Viding Herred. Struck og Hustru døde 1713, men Svigersønnen holdt Testamentet hemmeligt og udleverede ikke Jorderne. 1722 solgtes endog 22 Demat af de testamenterede Jorder til Inspektør Sønke Nissen paa Frismark. Ved et Tilfælde kom Bedrageriet for Dagens Lys. Der fortælles derom følgende: Da Provst Schrader havde faaet sin Udnævnelse til Tønder, mødte han i Hamborg en Mand, der tidligere havde boet i Tønder og dér havde været Testamentsvidne ved Strucks Testamente. Han fortalte ham, at der maatte være et Vajsenhus i Tønder. Da Provsten i nogen Tid havde været i Tønder, kom han i Tanker om denne Samtale, og da der intet Vajsenhus fandtes, begyndte han Efterforskninger, hvorved Bedrageriet blev opdaget. Strucks Svigersøn maatte udlevere Jorderne og i rede Penge baade Købesummen for de solgte Fenner og Overskuddene fra de mange Aar, ialt foruden Jorderne en Kapital paa 18,875 Rdl. Nu kunde man slaa to Fluor med et Smæk. I Mellemtiden var nemlig det gamle Hospital gaaet op i Luer i den store Ildebrand den 16. Oktober 1725, og det laa endnu i Ruiner. 1731 genrejstes nu Hospitalet, og der opførtes efter Stifterens Ønske en Tilbygning til Vajsenhuset. I Aar har Hospitalet altsaa staaet i 200 Aar, som vi ser det i Dag.

Sidst, men ikke mindst skal der mindes om, at Provst Schrader skaffede det danske Modersmaal dets Ret. I Tønder By sad i Middelalderen og længere hen det plattyske, senere det højtyske Sprog i Højsædet. Det var Raadets og alle officielle Dokumenters Sprog, det lød ogsaa i Kirken, det taltes af de mange indvandrede sydfra. Alligevel kan der antages, at Folkesproget altid har været Dansk. Dette Sprog taltes udelukkende af Oplandet, og de rent danske Marknavne paa Byens Fenner aflægger et tydeligt Vidnesbyrd. Det tyske Kirkesprog kunde til Nød taales af Byens blakkede Befolkning, men da det rent dansktalende Landsogn mistede sin egen Kirke og blev slaaet sammen med Byen, blev det fremmede tyske Sprog en alvorlig Hindring. Det var først Provst Schrader, der havde Øje derfor.

Da Reformationen kom, laa der tre Kirker inde i Tønder By. I Vestergade havde Graabrødrene deres Fruekirke, lige overfor laa Tønder Landsogns Kirke, viet til St. Laurentius, tæt ved Torvet Tønder Købstads Kirke, naturligvis en Nikolajkirke. Kort efter Reformationen fjernedes baade Klosterkirken og Landsognets Kirke, og Kong Kristian den Tredje befalede 1542, at Landsognet fra nu af skulde søge Nikolajkirken, hvor der anvistes Landsognets Beboere særlige Stolestader. Man glemte ved denne Ordning helt at tage Hensyn til, at der i Kirken kun prædikedes Tysk, medens Landsognets Sprog var Dansk. Følgen deraf blev, at de Emmerskeer blev et ukirkeligt Folk. Provst Samuel Reimarus, født i Pommern, skrev til Hertugen og bad ham om at sende Soldater, der kunde drive de Emmerskeer i Kirke, da de

om Søndagen hellere gik ud i Tørvemosen end i Guds Hus. Det var Ortodoksiens Mand, der saa saaledes paa Tingene.

Provst Schrader havde ikke været længe i Tønder, inden han greb ind, men paa en helt anden Maade. Han indsaa, at det ikke var saa mærkeligt, at de Emmerskeer ikke kom i Kirke, naar de alligevel ikke kunde forstaa Præsten. Derfor udvirkede han gennem sin Ven, Amtmand v. Holstein, at Kongen oprettede Embedet som „Tredje og dansk Præst“ i Tønder, særlig af Hensyn til Landsognet. Det blev den unge Hans Adolf Brorson, der blev den første „tredje og danske Præst“ i Tønder og efter næsten 200 Aar den første, som Landsognet kunde kalde dets egen.

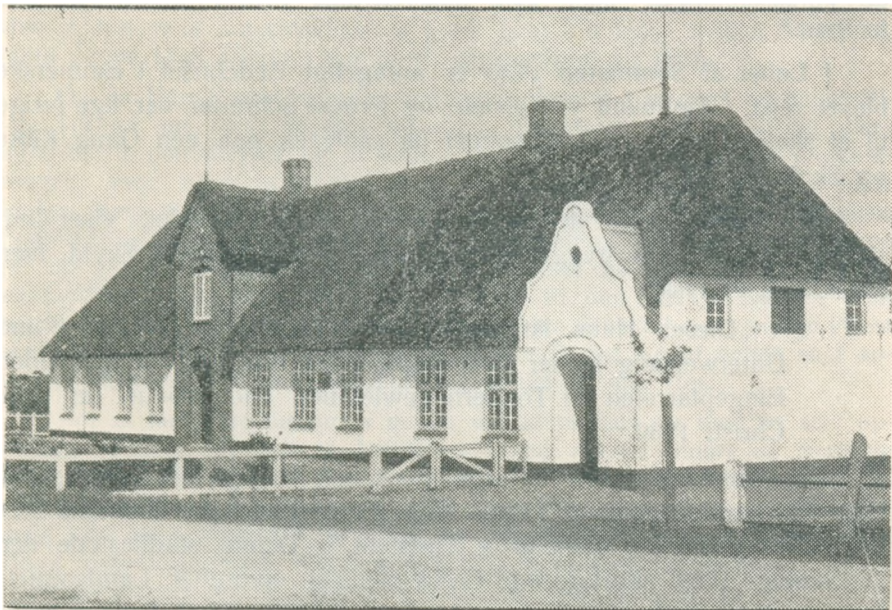
Paa denne Maade kom *Hans Adolf Brorson* til Tønder, og Forholdene i denne By førte det med sig, at han her skrev sine første og dejligste Salmer. Saa vidt vi kan se, har der været et nært Ven-skab og Samarbejde mellem Schrader og Brorson. Antageligt har Brorson været medvirkende ved Udgivelsen af Tønder-Salmebogen i 1731; „Troens rare Klenodie“ har nøjagtig samme Inddeling som Tønder-Salmebogen. Men hvad nyttede det, at den tyske Menighed nu havde en god Salmebog, naar hans egen ingen havde? Til de danske Gudstjenester sang man her i Tønder som mange andre Steder tyske Salmer. Derfor skrev han „i Hast“ 1732 „Nogle Julesalmer, Gud til Ære og christne Sjæle, især sin elskelige Menighed til Opmuntring“. De efterfulgtes snart af andre, og Tønder blev paa denne Maade den nyere danske Salmesangs Fødested.

I Schrader og Brorson mødtes for første Gang dansk og tysk Kultur i Tønder. Den danske havde denne Gang den betydeligste Repræsentant; Brorson staar som Salmedigter langt over Schrader.

Nu havde Landsognet sin egen Præst og sine egne Salmer, Schrader sørgede ogsaa for, at det fik sit egen Gudshus. Ogsaa her lykkedes det ham at løse to Opgaver paa een Gang, og saaledes opstod Nordslesvigs ejendommeligste „Kirke“, Bedehuset i Emmerske. H. A. Brorson havde holdt sine Søndagseftermiddags-Bedetimer i et lejet Hus, der tilmed var uegnet og langt fra stort nok, da hans Menighed ude i Emmerske voksede hurtigt. Samtidigt viste det sig, at Emmerske trængte til en ny Skole. Til Opførelse af en saadan stod der allerede en Kapital paa 100 Rdl. til Raadighed, og Provst Schrader lovede desuden at foretage en Indsamling hos de velstillede Borgere i Tønder, saa „Bedehuset“, der nu blev til og baade rummede Landsognets Kirke og Skole, ikke kom til at koste Beboerne noget. Paa Tønder Amtshus optoges den 10. Maj 1730 en Protokol, der i Oversættelse lyder saaledes:

„Da Hs. Kongl. Majestet efter højvelbaarne Excellence, Gehejmerraad og Amtmand v. Holstens Indstilling ved Udnævnelse af en 3. og dansk

Præst i Tønder allernaadigst har godkendt, at samme hver Søndag Eftermiddag skal holde en Eksamen Catecheticum i dansk Sprog med de til Tønder sognepligtige fra Store- og Lille Emmerske samt Korntvedt, — men da Pladsen i det Hus, hvor de hidtil om Søndagen har holdt deres sædvanlige Bedetime, ikke er stor nok til saadanne Møder, og den plan-

Tønder Landsogns „Kirke“: Bedehuset i Emmerske.

lagde Udvidelse ikke er egnet og kun vil paaføre Menigheden mange aarlige Udgifter, da Huset ikke tilhører den, — da desuden Stedet, hvor Skolen hidtil er blevet holdt, aarligt har kostet en temmelig Leje og alligevel ikke har været i Stand til at rumme alle Børn, desuden ligger saa ubekvemt, at Børnene om Vinteren for største Delen ikke kan komme derhen paa Grund af det meget Vand, — det altsaa vil være nødvendigt at bygge et rummeligere og mere bekvemmeligt Skolehus, hvor alle Børn kan komme hen, — og da saa dette Skolehus kan indrettes saaledes, at den danske Præst i Tønder hver Søndag Eftermiddag der kan besøge Katechisationen med de sognepligtige fra Store- og Lille Emmerske og Korntvedt, — da den højærværdige Provst som Følge deraf har fremstillet for samtlige sognepligtige, hvor nødvendigt et saadant Skolehus vilde være, og disse ogsaa har erklæret sig villige til at bidrage dertil, enhver efter sin Evne, — og da højærværdige Provst Schrader ogsaa har tilbudt at stille de 100 Rigsdaler, som en Mand i Korntved tidligere har stiftet til en Skole, til Raadighed, for at Opførelsen af Skolen ikke skal falde dem for tungt, desuden har lovet at sætte en Indsamling i Gang hos de velsituerede Borgere i Tønder, og at facilitere Byggeomkostningerne, — saa er der efter alt dette blevet vedtaget, at der skal rejses et Skolehus paa 8 Fag midt imellem Store- og Lille Emmerske og Korntved paa en dertil velegnet Plads, og at Arbejdet straks skal sættes i Gang, — og saa har da Jørgen Petersen fra Store Emmerske og Andres Petersen Maasbøl fra Lille Emmerske i Sognefogden Christian Lautrupps Fraværelse

hermed officielt (fra Amtet) faaet alvorlig Befaling til skriftlig at optegne og indlevere det Kontingent, som enhver efter sin Evne og frivilligt vil give til dette for dem og deres Børn og Efterkommere saa nødvendige og nyttige Skolehus, og om de vil betale dette Bidrag i en, to eller tre Terminer, — og derpaa at besørge og med yderste Flid at fremme de Foranstaltninger, som den højærværdige Provst træffer til Opførelsen.“

I Løbet af Sommeren 1730 er antageligt Bedehuset i Emmerske blevet rejst. Amtmand v. Holstein og Provst Schrader var lige ivrige til at skaffe Penge, og Landsognet fik saaledes paa een Gang Kirke og Skole ganske gratis.

Men hvor stærkt det tyske Sprog sad i Højsædet, viser Indskriften. Huset blev bygget for det danske Modersmaals Skyld, men Indskriften er tysk!

„Dieses Haus ist unter Gottes Segen, zu Erbauung und Unterweisung in der Gottseligkeit, für Alte und Junge, denen Eingepfarreten zu Tondern gewiedmet, und erbauet im Jahr Christi 1730.“

Om Amtmanden selv har set Huset helt færdigt, kan ikke siges. Han døde anden Juledag 1730. Hans Efterfølger som Amtmand blev hans Søn Friedrich Wilhelm v. Holstein.¹⁾ Denne stadfæstede den 26. Januar 1732 efterfølgende Overenskomst, hvorefter Landsognets Beboere forpligtede sig til at holde Huset vedlige og skiftevis at hente Præsten ud til Gudstjenesten og køre ham hjem igen.

Efter at det har behaget Gud at bevæge vor allernaadigste Konges Hjerte til at skænke Menigheden i Tønder en tredje og dansk Præst, som i Særdeleshed skal være os sognepligtige fra Store- og Lille Emmerske og Korntved til Hjælp til vor Sjæls Frelse og derfor hver Søndag Eftermiddag skal holde en Katechisation i dansk Sprog med os, — og da det Hus, hvor vi plejede at forsamle os hver Søndag Eftermiddag for af Skolemesteren at lade en dansk Prædiken læse for os af Hinrich Müllers Postil, hverken er egnet eller stort nok til at holde Katechisationen der med Nytte, — da Herr Provst Schrader med hans højvelbaarne Excellence den nu salige Gehejmerraad og Amtmand von Holstens Samtykke af hjerteligt Begær for vor Salighed har ladet sig bevæge til ved Hjælp af fremmede, fornemme og Gud elskende Personer og de af ham dertil samlede Midler at oprette en egen Bygning omtrent midt imellem de tre nævnte Byer, i hvilken der er Plads og Bekvemmelighed nok til, at der ikke

¹⁾ Friedrich Wilhelm v. Holstein, Søn af Johann Georg v. H., født 25. Februar 1703. 1722 Kammerjunker hos Prinsesse Sophie Magdalene. 30. December 1730 (fire Dage efter Faderens Død) Kammerherre og Amtmand i Tønder. 1741 Gehejmerraad, 1755 Geh. Conferenceraad. Død i Slesvig 15. Januar 1767. Var meget ivrig for Ophævelse af Markfællesskabet, saa Tønder-Egnen var fremmeligst i Udskiftningen. — Hans Efterfølger som Amtmand blev Ulrich Adolph Greve Holstein af den Holsteinborger Linie. Imidlertid var Tønderhus blevet nedbrudt, og U. A. v. Holstein opførte derfor 1768 efter Tegning af Jardin i Slotshaven den smukke Amtmandsbolig, der staar endnu.

alene dagligt kan holdes Skole med vore Børn, men at ogsaa den højærværdige Pastor Brorson som den første tredje og danske Præst der hver Søndag kan holde Katechisation med Børn og voksne: Saa har vi Indbyggere fra Store- og Lille Emmerske straks frivilligt uden Befaling eller Tvang truffet Aftale med hinanden, at vi hver Søndag efter Række henter den højærværdige Pastor Brorson med vore Vogne til den i det nævnte Hus stedfindende Katechisation og kører ham ind igen, hvilket vi ogsaa, indtil denne Dag, frivilligt har gjort og fremtidigt vil gøre.

Og da Herr Provst Schrader med egen Haand har givet os det skriftlige Tilsagn om, at vi hverken nu eller i Fremtiden skal betale det allermindste til den nævnte og af ham foranledigede Skolebygningens Omkostninger, men skal være helt fri for at tilbagebetale de dertil anvendte Penge, hvis vi blot hvert Aar vil betale og yde en vis Sum til Husets fremtidigt nødvendige Istandholdelse og Reparation: Saa har vi som Følge af dette billige Krav frivilligt tilbudt og erklæret os villig til, at alle de paagældende, der fra Nytaar 1732 af gaar til den Hellige Nadver, skal betale to Lybske Skilling, hvilke af den nævnte danske højærværdige Præst skal alleveres til den nævnte højærværdige Provst og af denne skal anvendes til Reparation og Istandholdelse af det nævnte Hus.

For at fastholde og ordne denné vor af os selv og med os selv oprettede Vedtægt, og for at fremtidigt ingen maatte hindre og forstyrre dette nyttige Værk og vor med velberaad Hu indgaaede Vedtægt, har vi alle sogneplichtige fra Store- og Lille Emmerske bekræftet og stadfæstet dette med vore Navnes Underskrift og tillige aftalt, underdanigst at bede Hans Højvelbaarenhed, Kammerherre og Amtmand von Holstein om at ville confirmere og autorisere denne vor Vedtægt med sit høje Navns Underskrift.

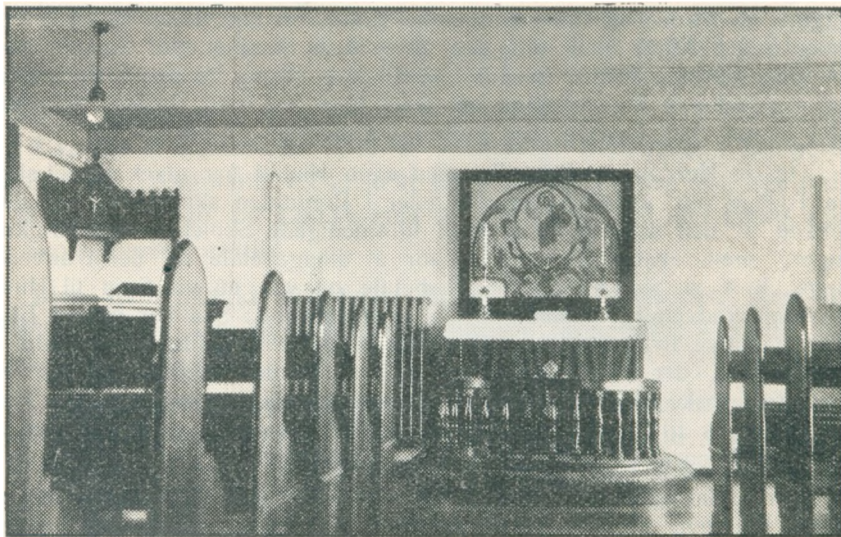
Saaledes sket Store Emmerske, den 1. Januar 1732.

Jørgen Petersen. Peter Jacobsen. Niels Aussen. Anders Petersen. Peter Petersen. Ness Petersen. Marcos Andersen. Steffen Tüchsen. Kirsten K. P. D.*) Petters Døchter. Rasmus R. K. Karstensen. Jørgen Christensen. K. Boesen Jensen. Niels Andersen. Andreas Petersen Maasbøl. Hinrich Bonnichsen. Niss Mattesen. Christina Peters. Niels Andersen. Jacob Christensen. Kirsten K. P. Peter Møllers. Jürgen Jürgensen. Bo Friedrich N. sen. Peter Michelsen. Boien B. Jensen. Bendichs Jensen. Jessiés Ell. Meier. Nes Jensen. Jakob Petersen. Kirsten K. St. Stebbings. Peter Hansen. R. J. Richert Jørgensen. Davidt D. Z. Zimmermann. Peter Martensen. Jens Peter Smed. Johan Levy. Meret Maarie. Maaren Tamersdatter. Paul Petersen. Mathiess Jürgensen. J. P. S. Jacob Petersen. I. P. Jørgen Petersen. Nicolay Michelsen. Meglersen. Carsten Hansen. Hanss Ingwersen. H. P. Hans Pettersen. Bened Nielsen B. N. S. Heidehuser. Peter P. L. Lütsen.

Pengene til Vedligeholdelsen skaffer man altsaa paa den mærkelige Maade, at der lægges en Skat paa 2 Skilling paa enhver Altergæst. Vognen til den danske Præst i Tønder stilles endnu den Dag i Dag, rigtignok har man nu lejet en Vognmand i Tønder dertil. Bede-

*) Forbogstavene midt i Navnet eller foran Navnet angiver, at de paagældende ikke kan skrive og derfor kun har tegnet Forbogstaverne af deres Navne.

huset i Emmerske istandsattes 1858. Efter Genforeningen har det faaet en smuk Altertavle, malet som Skitse af selve Joakim Skovgaard.

Bedesalen i Emmerske med Prædikestolen og Joakim Skovgaards Opstandelsesbillede som Altertavle.

Provst Schraders Velynder og Ven v. Holstein var død 1730. 1737 forlod hans Ven Hans Adolf Brorson Tønder og flyttede som Stiftsprovst. til Ribe. Allerede i samme Aar kaldtes Schrader selv bort. Han døde den 21. Oktober 1737, kun 53 Aar gammel, og begravedes i Tønder Kirke den 7. November. I Følge Kirkens Regnskabsbog blev der denne Dag „over den salige Hr. Consistorialraad brændt af Lys 7 Pund à 20 Sk. = 8 Mark 12 Sk.“ Andenpræsten, Johann Joachim Arendts, der blev hans Efterfølger, holdt Ligprædiken over ham og udgav senere denne i Trykken, sammen med over 20 Mindesange, der blev skrevet ved hans Død.

Forsynets Vej er mærkeligt slynget. En mecklenborgsk Junker drager til København. Til ham knyttes en hamburgsk Klejnsmedesøn, der som Følge deraf kommer op i vor Hjemstavn. Han drager atter Landets Søn, Hans Adolf Brorson, til sig, og derved bliver vort Folks rigeste Salmeskat til. Alle tre, Holstein, Schrader og Brorson, har faaet stor Betydning for vor Hjemstavn. Hospitalet og Vajsenhuset i Tønder og Bedehuset i Emmerske staa endnu som Minde om deres Virken, men naar Sten og Kalk er smuldret hen, vil Brorsons Salmer endnu staa lige saa friske som den Dag, da de forkvalede sproglige Forhold i det blakkede Tønder lod dem blive til.

~ S A M L E R E N ~

Folkeminder fra Rømø

VED A. BJERRUM

Fru Emilie Tønnes, Grambyvej 62 i Hvidovre, er født paa Rømø som Datter af Hjuleren i Vraaby, Peter C. Nielsen, og husker fra sin Barn-dom og Ungdom en usædvanlig Mængde Enkeltheder, som belyser Livet paa Øen i Slutningen af forrige Aarhundrede. Hun har blandt andet fortalt mig følgende:

Forvarsel.

Dengang da min Mor tjente ad Dahls¹⁾, da sagde de, at det spøgede der. Kloven²⁾, den gik³⁾ paa Skorstenen, men kun naar den laa ned; naar den stod op var den stille.

Saa var der et Rum, hvor ingen vilde sove, fordi det spøgede. Men en Nat sov min Mor derinde alligevel. Midt om Natten vaagnede hun, og da hun keg ind i Værelset ved Siden af -- det var et Kammer⁴⁾ med tæt Skorsten⁵⁾ -- var der Ild paa Skorstenen, og hun blev saa bange, at hun puttede sig under Dynen. Saa hørte hun, at det gav sig saadan til at synge, som om der var mange Mennesker inde i Værelset ved Siden af Kammeret, og saa rullede hun sig helt ind i Dynen. Siden vidste hun ikke af noget, før de kom og kaldte paa hende.

Da hun havde fortalt, hvad hun havde set og hørt, sagde Madmoderen: „Det er nok mig der skal dø; hvad sang de? Var det Salmer?“

¹⁾ c: hos Dahls.

²⁾ Ildtangen.

³⁾ at Ildtangen *gik* maa vel betyde, at den ustandselig aabnede sig og lukkede sig sammen igen.

⁴⁾ Køkken.

⁵⁾ En tæt Skorsten er et gammeldags Ildsted med Skodder for.

„Nej“, sagde min Mor, „det var Trallatstykker“.

Nogen Tid efter kom Sønnen paa Gaarden hjem, blev forlovet og gift, og ved Brylluppet blev Skorstenen aabnet og brugt, og man sang de samme Sange, som min Mor havde hørt den Nat.

Bjærgfolk.

De sagde i gamle Dage, at der var Bjørgmænd i Bjærgene⁶⁾; de byttede Børnene om. Naar Børnene blev født, saa tog de dem, og saa fik vi deres i Stedet for, naar vi ikke passede paa. For at forhindre det skulde man give Børnene et lille Livstykke eller saadan noget paa. Det var forresten saa smukt, det Livstykke.

I Dahls Skift sagde de at der kom Ild ud af et Bjærg; det har min Mor fortalt.

Hanskaal.

Hanskaal, dem satte vi op ved Bjælken, der kunde de jo slaa Rod og gro. Saa sagde vi gerne: Nu sætter vi to Kaal op for det og det Par for at se, om de faar hinanden. Naar de saa groede, blev det dem to; gik de ud, saa blev det ikke til noget.

Mariehønen.

Naar vi som Børn fandt en Mariehøne, satte vi den paa Fingeren og sagde:

Maria, Maria, bred Vinge,
flyv op til Vorherre og bed om
godt Vejr aa Morgen⁷⁾.

Saa lagde vi Mærke til, i hvilken Retning den fløj; fra den Kant vilde

⁶⁾ c: i Klitterne:

⁷⁾ aa Morgen = i Morgen.

nemlig Vinden blæse den følgende Dag.

Paa lignende Maade tog vi Varsel af Mariehønenes Flugt ved følgende Remse:

Flyv aamod⁸ Øster, flyv aamod Vester,
flyv aamod Sønder og flyv aamod Nør,
flyv hen til min Kærestes Dør.

Varsler.

Om Foraaret skal man helst se en staaende Stork, en flyvende Vibe, et drivende Plov og et hvidt Aalam⁹.

Naar den første Stork, vi ser om Foraaret, flyver, saa kommer vi ud at rejse.

Ven æ Himmel ser ud som en Faarmaww, saa fær vi Regn inden tre Daww.

Ven æ Skyer gær i Sønder og Nør, saa skal vi rag' vort Hø halvtør; ven di gær i Vester og Øster, kan vi læ et ligg' saa læng' vi lyster.

Sjoveren.

Naar man havde optærsket, hængte man en Sjove ud; det var en Trøje hængt paa en Høfork, som var stukket i Jorden. Naar Tjenestefolkene fra en af de andre Gaarde kunde stjæle den uden at blive fanget, kunde de gøre Krav paa en Skænk, d. v. s. Kaffe eller Vin eller Mjød med Kager.

Persblus.

Der blev jo brændt Gadeild paa Rømo: det var den 22. eller 23. Februar¹⁰. En Maanedstid i Forvejen slog Drengene sig sammen i Flokke,

⁸) aamod = imod.

⁹) Meningen er, at det er et heldigt Varsel, hvis den første Stork, man ser om Foraaret, staar (og ikke flyver), og hvis den første Vibe, man ser, flyver o. s. v. Lignende Remser kendes fra mange Egne i Danmark og i Tyskland, se Feilbergs Ordbog under Stork, Vibe, Plov. Et drivende Plov maa, uanset at Ordet her meddeles som Intetkøn, opfattes som en Plov i Arbejde.

¹⁰) snarest den 22., Pedersdag.

for Eksempel byvis, og gik rundt og tiggede; Bønderne gav Halm, Penge til at købe Petroleum og Tjære for, ellcr ogsaa en gammel Tønde. Den Aften, Festen skulde holdes, samlede saa hver Flok alt hvad de havde tiggert sammen, paa en høj Klit, og saa stak de Ild i det. De voksne plejede at gaa rundt fra Ild til Ild og se, hvilken Flok der havde det smukkeste Baal. Det saa forresten saa smukt ud med alle de store Blus oppe paa Klitterne.

Folkeminder fra Als.

Ved J. RABEN, Sønderborg.

Forvarsel.

Det var en Sommernat 1863. En gammel Fisker laa med sin Baad oppe ved Snogbækhage. Lige med et saa han mod Syd, mellem Stor-skoven ved Sottrupskov og Arnkil, at Sundet fyldtes med mørke Genstande, der, ligesom Baade, lydløst gled over mod Als. Da Fiskeren ikke kunde tænke sig, hvad det kunde betyde, roede han ned mod Sottrupskov. Men som han kom nærmere, forsvandt de mørke Genstande som i Taage, og han hørte og saa intet mere. Fiskeren var lidt underlig tilmode efter dette Syn, og han talte ikke derom, før efter den 29. Juni 1864. —

Det var netop et Aar efter, at Prøjerne gik over til Als i Baade. Fiskeren var Øjenviðne til Overgangen hin Juninat, og nu vidste han, hvad han havde set.

Forbrand.

Gamle Stine Lausen i Mels kom en Eftermiddag løbende ind til Naboerne og fortalte, at der var Ildebrand paa Broballe Mark. Ingen af Naboerne kunde se det — Dagen efter brændte et Hus paa Broballe Mark, netop som gamle Stine havde set det Dagen før.

Ligskaren.

En Eftermiddag saa Stine Lausen en Ligskare paa Gaden i Mels. Hun maatte gaa helt ud mod Hegnet for at komme af Vejen for Følget. Mange Folk i Følget kendte hun. Det var et uforstaaeligt Syn for Stine, da der ingen Syge var i Byen. Kort Tid efter døde en ung Pige i Barselseng, og da hun blev begravet, saa Stine Lausen samme Ligskare med de samme Folk i Følget.

Brandtræet i Skovbyballe.

Ved Nis Nissens Gaard i Skovbyballe stod der indtil for ca. 10 Aar siden en gammel Ask ved Indkørselen til Gaardspladsen. I dette Træ var der sat Brand hen, og Gaarden skulde brænde, hvis Træet blev hugget om. Med Tiden blev Træet hult, og kun Halvdelen af Stammen var tilbage. Det saa ud, som om man engang havde været ifærd med at hugge Træet om, der var Spor af Øksehug i Stammen, men Overtroen har vel reddet det, endskønt det stod i Vejen for Indkørselen. I Krigsaarene 1848 — 50, da der var Indkvartering paa Als, benyttedes Træet som „Skampæl“ for Soldaterne. Havde en Soldat forset sig, blev han til Straf bundet til den gamle Ask. Træet havde dog den Fordel for Fangen, at han i daarligt Vejr eller for at undgaa skadelystne Øjne kunde skjule sig i Stammens Hulrum.

Brandtræet ved Store Elholm.

Ved Gaarden Store Elholm ligger et Voldsted. En 25 Meter lang og 15 Meter bred Plads er omgivet af en ca. 3 Meter bred Vandgrav. Efter Sagnet skal en Ridder Henning Linthe have været Ejer af Borgen. —

Paa dette Voldsted staar der et gammelt Piletræ. Der er sat Brand i det og derfor maa det ikke fældes — ellers skal Gaarden brænde.

I Foraaret 1925 kappede Karlene Træerne omkring Gaarden, og uden Ejerens Vidende havde de ogsaa begyndt med at kappe Pilen. Men heldigvis opdagede han snart Karlernes Letsindighed. Beskæringen af Træet blev standset, og Gaarden brændte — ikke.

„Flæskhøj“.

Naar man gaar fra Høruphav ind i Skoven Lambjergindtægt, ligger der en stor Gravhøj lige i Skovkanten. Den ene Halvdel er bortskyttet af Havet. Højens gamle Navn er „Thorshøj“. Indtil kort efter 1864 var der en ret stor Jættestue i Højen, man ser endnu, hvor Stenkammeret har staaet. Under Krigen 1864 benyttede danske Soldater, som laa paa Vagt dér, den kølige Jættestue til Opbevaring af Kød og Flæsk. Som Følge deraf kaldte Soldaterne Højen „Flæskhøj“. Dette Navn fandt ogsaa Indgang hos Befolkningen, og det kendes endnu den Dag idag.

Majfesten.

Majfesten fejredes hvert Aar skiftevis hos Bønderne. I Elsmark fejredes den 1767 hos Peter Keelsen. Præsten Herr Lauritz Nyeland og Degnen med deres Hustruer var ogsaa med. Først gav det Kaffe eller Kage, senere paa Eftermiddagen kost Skinke med Brød. „Majglasset“, pyntet med Grønt og Blomster, gik rundt om Bordet, fyldt med det hjemmebryggede gamle „Godtøl“, og enhver skulde drikke. Det var et meget stort Glas, i Foden var anbragt et Spejl, saa at enhver kunde se sig selv, medens han drak. Huset var pyntet med Grønt og Gæsterne med Blomster. —

(Efter Optegnelser i Havnbjerg Kirke-Chronik.)

I Elsmark er Majfesten, ligesom i andre Byer i Nørherred, bleven afløst af St. Vitusgildet, der blev fejret den 15. Juni.

Erreøl.

Peter Keelsen fra Elsmark beretter ifølge Havnbjerg „Kirke-Chronik“ i sin Dagbog:

„1763 den 19. November drak vi i Maikro den salige Ellen Mag's Arveøl.“

Ellen, Værtinden fra Majkro, var allerede blevet begravet den 31. December 1752, altsaa et Aar før, saa det ikke kunde dreje sig om „Gravøl“. Det var Skik og Brug, at Arvingen eller den nye Mand paa Stedet gav en Festlighed for Byens Folk, over for hvilke han nu skulde indtage den afdødes Plads. Ved denne „Erreøl“-Festlighed drak man den afdødes Minde, i Taler rostes dens gode Dyder o. s. v. Den nye Mand „drak“ sig ind i et godt Forhold til Byens Befolkning. Desuden blev Gæsterne beværtet med Øl og Brændevin. Naar en ny Mand paa en Gaard forsømte dette Gilde, saa udelukkede han sig selv fra Byens Selskabsliv, og ingen i Byen holdt det for nødvendigt at yde ham Hjælp, hvis han skulde komme til at trænge til Naboernes Haandsrækning.

Pastor Knudsen og Storkene.

Pastor Jørgen Knudsen kom til Havnbjerg 1835 fra Tranderup paa Ærø. I Foraaret 1835 sad Knudsen ved Vinduet i sin Præstegaard paa Ærø, da Storkene, som havde Rede paa Præstegaardsladen, kom tilbage. De spankede frem og tilbage paa Taget, puslede med Reden, klappede

med Næbet og saa fløj de begge to bort i Retning af Als. Da sagde Præsten til sin Kone: „Modder, vi kommer til Als, Storkene er fløjet forud!“ Og rigtig; et par Dage senere kom Kaldsbrevet fra København, Pastor Knudsens Ønske blev opfyldt, han kom til Als og blev Præst i Havnbjerg, hvor han virkede indtil 1861.

(Efter Havnbjerg Kirkechronik.)

*

Søde Drengene. I Tiden mellem de slesvigske Krige var Lorents Christensen Førstelærer i Nordborg. Han stammede fra Trappen ved Graasten og var lidt uheldig stillet med Benene, det ene var lidt kortere end det andet. — Førstelæreren elskede en god Drik, og naar der gik ham noget imod, gik hans Vrede ud over Drengene, som ofte maatte gøre Bekendtskab med Spanskrøret. En Dag havde Drengene digtet et Vers, som de havde skrevet paa en Lap Papir og med en Knappenaal gjort fast paa Lærerens Frakkeskød:

Lorenz med det lange Ben,
han har et Hjerte som en Sten,
og naar han i sin graa Rok gaar,
saa ligner han et dumt Faar“.

Ingen af Drengene vilde røbe Digteren, og derfor maatte de alle bøde med en ordentlig Dragt Prygl. En af disse rare Dreng var Grosserer Johan Hansen, Nordborg Slots Efterskoles Stifter.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Vi har endnu et mindre Restoplæg af

Sønderjydsk Centralforenings Festskrift
før Kr. 12,00 — nu 6,00,

Denne smukke og indholdsrige Bog bør ejes af
enhver, national Interesseret.

Ligeledes haves endnu:

R. P. Rossen: Danmarks Kongeslægter 1,50,
En udmærket Bog om dette interessante Emne.

Bøgerne tilsendes portofrit fra

HANS BECKS BOGHANDEL

Storeg. (J. N. Jepsen) Tønder

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Inland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasséolie og Dryremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

H. P. Lorentzen

V. J. Lund's Eftfl.

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40 Telf. 106 Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

STOREGADE 24 TLF. 378

N. PICULELL

Sønderjydske Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.